

Μακεδονικά

Τόμ. 20, Αρ. 1 (1980)

Ένας δουξ Θεσσαλονίκης μη συνταυτισμένος μέχρι τώρα: ο Δαβίδ Κομνηνός, και οι Θεσσαλονικιώτες κατά την πολιορκία της Θεσσαλονίκης από τους Νορμανδούς (1185)

Κωνσταντίνος Βαρζός

doi: [10.12681/makedonika.399](https://doi.org/10.12681/makedonika.399)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Βαρζός

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαρζός Κ. (1980). Ένας δουξ Θεσσαλονίκης μη συνταυτισμένος μέχρι τώρα: ο Δαβίδ Κομνηνός, και οι Θεσσαλονικιώτες κατά την πολιορκία της Θεσσαλονίκης από τους Νορμανδούς (1185). *Μακεδονικά*, 20(1), 30–47. <https://doi.org/10.12681/makedonika.399>

ΕΝΑΣ ΔΟΥΞ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΗ ΣΥΝΤΑΥΤΙΣΜΕΝΟΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΡΑ: Ο ΔΑΒΙΔ ΚΟΜΝΗΝΟΣ, ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΙΩΤΕΣ,
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΟΡΜΑΝΔΟΥΣ (1185)

Ὁ Δαβίδ Κομνηνός* (γένν. περί τὸ 1135 — † πρὶν τὸ 1201/2). Ὁ Δαβίδ¹ Κ., γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. καὶ τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας², γεννήθηκε περί τὸ

* Κ.= Κομνηνός ἢ Κομνηνή.

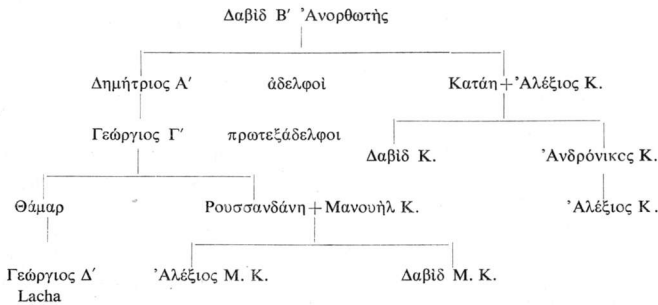
1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Δαβίδ Β' τοῦ Ἀνορθωτῆ, βασιλέα τῆς Γεωργίας (1089-1125).

2. Τὸ πὼς ὁ Δαβίδ Κ. ἦταν γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. καὶ τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας βγαίνει ἀπ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ στοιχεῖα: 1) τὸ ὄνομα Δαβίδ γιὰ πρώτη φορά τὸ συναντᾶμε στους Κομνηνούς· ποὺς ἄλλος Κ. μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ δειλὸς καὶ ἀπόλεμος ἀριστοκράτης ἀπ' τὸ φερόνυμο τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, τὸ δούκα Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ.; 2) Ὁ Δαβίδ Κ. «σκέπαζε τὸ κεφάλι του κατὰ τρόπο ἰβηρικό, μὲ ἓνα λεπτὸ κόκκινο πῖλο». «Οἱ βάρβαροι (Γεωργιανοὶ) αὐτὸν ἐδῶ τὸν πῖλο κατασκευάζαν καὶ τὸν ὀνόμαζαν μὲ ἓνα εἰδικὸ ὄνομα· ἦταν πολὺ πτυχὸς καὶ μαζεμένος πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν ὑπόλοιπη περίθεση, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο ξανοιγότεον γιὰ νὰ τὸ προφυλᾷ ἄρκετὰ ἀπ' τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου», βλ. Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 82., καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 440. Δὲν πρέπει ἐδῶ νὰ δοῦμε πὼς ὁ Δαβίδ Κ. μεταχειριζόταν γεωργιανὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλοῦ, γιὰτὶ ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Δαβίδ Β'; Ἴσως μάλιστα αὐτὲς οἱ ἀμφιέσεις νὰ στέλλονταν στὸ Βυζάντιο ἀπ' τὴν αὐτὴ τῆς Γεωργίας, ἀπ' τὸ βασιλεῖα Δημήτριου (1125-1154/6), γιὸ τοῦ Δαβίδ Β' καὶ ἀδελφὸ τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας· στὴ συνέχεια δόρα καὶ ἀμφιέσεις θὰ στέλλονταν στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξιου Κ. καὶ μετὰ τὸ θάνατό του, στὴ χήρα του Κατάη, ἀπ' τὸ γιὸ καὶ διάδοχο τοῦ Δημήτριου, τοῦ Γεώργιου Γ' (1154/6-1184), ἀνεψιὸ τῆς Κατάης καὶ πρωτοζάδελφο τοῦ Δαβίδ Κ. 3) Αὐτὴ ἐδῶ ἡ Κατάη τῆς Γεωργίας ἐπέζησε τοῦ Ἀλέξιου Κ. καθὼς μαθαίνομε ἀπ' τοὺς ἱστορικούς, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. πληροφορήθηκε τὴν πολιτεία τοῦ Δαβίδ Κ. κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδούς, ἐπίασε τὴ μητέρα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τὸν ἀδελφὸ του, τοὺς φυλάκισε μὲ ἀσπληρὴ φρουρήση καὶ ἀπειλῆσε νὰ τοὺς θανατώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, Ἔλωσις, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430. Χωνιάτην, σ. 415. Ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἡ χήρα Κομνηνοῦ κι αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς ποὺ φυλακίστηκαν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικον (α'); Ποιὰ ἄλλη ἀπ' τὴ χήρα τοῦ Ἀλέξιου Κ., τὴν Κατάη τῆς Γεωργίας, καὶ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ., τὸν ἀδελφὸ τοῦ Δαβίδ Κ. 4) Ἀκόμη ἀπ' τοὺς ἱστορικούς μαθαίνομε πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α') εἶπε πὼς «ὁ Δαβίδ Κ. γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ αἰσχρὴ γυναῖκα», «ἔτσι ὀνομάζοντας ἀπ' τὸ θυμὸ του τὴν τίμια ἐκεῖνη δέσποινα», γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβίδ Κ. προτιμοῦσε ὅπου ἄλλοῦ νὰ πάη, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ΚΠολη, καὶ ὅ,τιδήποτε νὰ πάθῃ, παρὰ νὰ πέσῃ στὰ χέρια τοῦ Ἀνδρόνικου (α') ποὺ ἀπειλοῦσε νὰ τὸν τυφλώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 70, Bonn, σ. 428-29.5) Μαθαίνομε ἐπίσης πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α') μισοῦσε τὸ Δαβίδ Κ., ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ κατάγονταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ γένια, καὶ ὁ Δαβίδ Κ. ἀνταπό-

1135¹.

Γιὰ νὰ ἔκανε γάμο εἶναι μᾶλλον πιθανόν, ἀλλὰ δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν

δίδε κατὰ ἀνάλογο τρόπο τὸ μίσος», βλ. Εὐστάθιον, ἐνθ. ἀνωτ. Ποιὰ ἦταν ἡ τίμη ἀριστοκρατίσση πού ὕβριζόταν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο; ποιὰ ἄλλη ἀπ' τὴν Κατὰ τῆς Γεωργίας. Ποιὸς ἦταν αὐτός ὁ Δαβίδ Κ. πού καταγόταν ἀπὸ «γενιά πού ἔλαμπε»; ποιὸς ἄλλος ἀπ' τὸ γιὸ τοῦ Ἀλέξειου Κ., τοῦ γιοῦ τῆς περιώνυμης πορφυρογέννητης Ἄνας Κ., τῆς κόρης τοῦ Ἀλεξίου (α') Κ. 6) Μαθαίνομε ἀκόμη πὼς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Δαβίδ Κ. μεσολαβοῦσε κοντὰ στὸν Ἀνδρόνικο (α') ὁ γιὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ σεβαστοκράτορας Μανουὴλ Κ., βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 70, Bonn, σ. 429. Ὁ Μανουὴλ Κ., καθὼς φαίνεται, εἶχε παντρευτῆ τὴ Ρουσσανδάνη (Roussandane) (βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Κ. στὴν ὑπὸ ἐκδόση Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Β', ἀριθ. 161, ὑποσ. 30-50) μιά ἀνεψιὰ ἀπὸ πρωτεζάδελο τοῦ Δαβίδ Κ.:

Ὅπως βλέπομε, καὶ ὁ Μανουὴλ Κ. εἶχε δώσει στὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ τὸ συνθη-
 σμένο στὴ γεωργιανῆ ἀλλῆ ὄνομα Δαβίδ. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ὑποστήριξη πού παρείχε
 ὁ Μανουὴλ Κ. στὸ Δαβίδ Κ. 7). Ἡ διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ.
 εἶχε δοθῆ στὸν οἶκο τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ., βλ. Ἄνναν Κο-
 μνηνήν, I, σ. 89, ἐκδ. Leib. Φαίνεται πὼς στὸν καιρὸ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. ἡ διοίκηση τῆς
 Θεσσαλονίκης δόθηκε στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξειου Κ. καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας, γι' αὐτὸ
 καὶ συναντᾶμε δυὸ γιουὺς αὐτοῦ τοῦ ζεύγους, τὸ Δαβίδ Κ. καὶ τὸν Ἀνδρόνικο Κ., νὰ δια-
 δέχονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο στὸ ἀξίωμα τοῦ δουκὸς Θεσσαλονίκης, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ.,
 σ. 14, κ.ἐ. Bonn, σ. 36 κ.ἐ. Χωνιάτην, σ. 386-87, 556. 8). Ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία οἱ ιστορι-
 κοὶ δὲ μᾶς εἶπαν καθαρὰ πὼς ὁ Δαβίδ ὁ ἐκ Κομνηνῶν, κατὰ τὸν Χωνιάτην., σ. 386,
 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Ἀλέξειου Κ. καὶ ἕνας ἐγγονὸς τῆς Ἄνας Κ. — ἐνῶ αὐτὸ μᾶς τὸ εἶπαν
 γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἀνδρόνικο Κ., βλ. Χωνιάτην, σ. 556—εἶναι πού ὁ Δαβίδ Κ. ἦταν ἕνας
 ἄντρας δειλὸς καὶ ἀπόλεμος καὶ σχεδὸν προδότης, βλ. κατωτέρω, σ. 39, κι ἔτσι δὲν ἤθελαν
 νὰ ἀμαυρῶσουν τὴ μνήμη τῆς περιφνημῆς Ἄνας Κ. καὶ τοῦ Ἀλέξειου Κ. πού μὲ τόσους δι-
 θοράμβους ἐκθειάζει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικῆτα, ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, βλ. Μιχ. Χωνιάτην.
 Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 336-38. Ἀπ' τὰ ἀνωτέρω, πιστεύω, ξεκάθαρα
 βγαίνει πὼς ὁ Δαβίδ Κ. τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Ἀλέξειου Κ. (τοῦ γιοῦ τῆς
 Ἄνας Κ., τῆς κόρης τοῦ Ἀλέξειου (α') Κ. καὶ τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου) καὶ τῆς Κα-
 τᾶς τῆς Γεωργίας.

1. Οἱ γονεῖς τοῦ Δαβίδ Κ. παντρεύτηκαν τὸ 1122, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 308,
 ὑποσ. 5. Ἀλλὰ ὁ Δαβίδ δὲν ὑπῆρξε ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους. Πρὶν ἀπ' αὐτὸν θὰ ὑπῆρ-

ἀπόχτησε ἀπ' αὐτὸν παιδιά¹.

Ὁ Δαβίδ Κ. παρουσιάζεται στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Νορμανδοὺς τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου ΙΙ (1166-1189), ἡ ὁποία κράτησε ἀπ' τὴς 6 τοῦ Αὐγουστοῦ ὡς τὴς 24 τοῦ ἴδιου μηνῶς τοῦ 1185², καθὼς τότε ἦταν δοῦξ τῆς Θεσσαλονικῆς³.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ προηγούμενη σταδιοδρομία τοῦ μᾶς εἶναι ἄγνωστο, πολλὰ ὅμως εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μαθαίνομε γι' αὐτὸν κατὰ τὸ λιγόχρονο αὐτὸ διάστημα.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἐναντίον τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ.⁴ ὀρισμένοι ἄρχοντες, ποὺ εἴτε καταδιώχτηκαν ἀπ' αὐτὸν εἴτε μὲ τὴ θέλησή τους ἔφυγαν ἀπ' τὴν ΚΠολη, ζήτησαν τὴν ἐπέμβαση καὶ προστασία τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλὴμ ἢ τοῦ πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας, ἄλλοι τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, καὶ ἄλλοι διαφόρων τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνων, καθὼς κατέφυγαν σ' αὐτούς⁵.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ἓνας παράδοξος πρίγκιπας, ὁ Ἀλέξιος Κ., γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη καὶ ἐγγονὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η ς Εὐδοκίας Κ.⁶, ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α') Κ., στήν αὐτὴ τοῦ ὁποίου κατεῖχε τὰ ἀξιώματα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α⁷ καὶ τοῦ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ ε ρ ά σ μ α τ ο ς⁸, ποὺ κατάφυγε στὸ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου ΙΙ⁹. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος νόμισε πὼς βρέθηκε ἡ κατάλληλη εὐκαιρία νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ὄνειρο τῶν προκατόχων του, ἢ κατάληψη τῆς ΚΠολης.

Ὁ Γουλιέλμος ΙΙ ἐτόιμασε γρήγορα στρατὸ καὶ στόλο πολὺ· 80.000 πεζοί, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς μόνο 5.000 ἵππότες, καὶ 200 πλοῖα¹⁰, καὶ τοὺς ἔστειλε πάλι στὸ Δυρράχιο, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ροβέρτος Γυσκάρδος καὶ ὁ Βοημοῦνδος. Ἀφοῦ ἀποβίβασε στρατὸ καὶ κατέβαλε τὴν πόλη, ἔστειλε τὸ στόλο στὴ Θεσσαλονίαν ἄλλα τέκνα, καὶ ἰδιαίτερα ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους, ποὺ θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάπου του (Νικηφόρου Βρυνένιου), δηλ. τὸ ὄνομα Νικηφόρος, βλ. S. D e J o n g h, La Généalogie des Comnènes, σ. 32, ὑποσ. 4. Γι' αὐτὸ καὶ τοποθετῶ τὴ γέννηση τοῦ Δαβίδ περὶ τὸ 1135, καθὼς μάλιστα τὸ 1185 ποὺ τὸν συναντᾶμε στὴ Θεσσαλονίκη δὲ δεῖχναι νὰ εἶχε ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶ.

1. Ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 336, μᾶς βεβαιώνει πὼς κατὰ τὸ 1201/2 δὲν ὑπῆρχαν πιά ἀπόγονοι τοῦ Ἀλέξiou Κ. γι' αὐτὸ δὲ φαίνεται ὁ Δαβίδ νὰ ἀπόχτησε παιδιά.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 66 καὶ 104, Bonn, σ. 425 καὶ 460· Χωνιάτης, σ. 392. Πρβλ. Κ. Ἀμάντος, Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους, Ἀθῆναι 1947, τ. Β', σ. 365· Κ. Πιπάρη γ ὀ π ο υ λ ο ς, τ. Δ', β', σ. 167.

3. Χωνιάτης, σ. 386-87· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 14 κ.έ., Bonn, σ. 376 κ.έ.

4. Βλ. Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Α', προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου (α') Κ., σ. 87, ὑποσ. 479.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 56, Bonn, σ. 415-16· Χωνιάτης, σ. 384-85.

6. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Β', προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη, σ. 148, ὑπ. 7.

7. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 20, Bonn, σ. 382.

8. Χωνιάτης, σ. 384. Πρβλ. G u i l l a n d, EB 3(1945)190.

9. Χωνιάτης, σ. 384· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 58, Bonn, σ. 418.

10. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 62-64, Bonn, σ. 422.

λονίκη¹. Ὁ δούξ τοῦ Δυρραχίου Ἰωάννης Βρανᾶς² δὲν πρόβαλε τὴν ἀντίσταση πὸν ἔπρεπε, γιατί ἤθελε τὴν καθάραιση τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ., ἐνῶ συγχρόνως φοβόταν μὴν πέσει στὰ χέρια του, καὶ ἄλλος ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), ἐκεῖνος ὁ γαμβρός του Ρωμανός, δεῦτερος σύζυγος τῆς κόρης του Μαρίας Κ., δὲν κοίταζε τὴν ἄμυνα τῆς πόλης, ἀλλὰ πῶς νὰ ἐκμεταλλευτῆ τοὺς Δυρραχιώτες καὶ νὰ πλουτίσῃ³.

Ὁ νορμανδικὸς στρατὸς ἀπ' τὴν Ἥπειρο καὶ τὴ Μακεδονία προχώρησε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔφτασε στίς 6 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1185, ἐνῶ ὁ στόλος ἀπ' τὸ Ἴόνιο παράπλευσε τὴν Πελοπόννησο, μῆκε στὸ Αἰγαῖο, καὶ ἔφτασε στὴ Θεσσαλονίκη στίς 15 τοῦ Αὐγούστου⁴.

Πρὶν ἀκόμη φτάσῃ ὁ στόλος, καὶ ὁ στρατὸς ἀρχίσει τὴν τακτικὴ πολιορκία, μερικοὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες τῆς Θεσσαλονίκης, θέλοντας, λέει ὁ Εὐστάθιος, νὰ δείξουν τὴ γενναιοτήτά τους, «γιατί ὁ δούξ καὶ στρατηγὸς Δαβίδ Κ. φοβερὸς ἦταν στὸ νὰ κοιμᾶται», ὄρμησαν ἔξω ἀπ' τὸ τεῖχος καὶ ἔπιασαν ἓνα Νορμανδό, πὸν ἀφοῦ τὸν ἔντυσαν μὲ λαμπρὰ στρατιωτικὰ φορέματα, ὄχι μὲ τὰ δικά του, τὸν διαπόμπευσαν διὰ μέσου τῆς πόλης, καὶ ὡς νὰ ἔπιασαν κάποιον πολὺ σπουδαῖο ἔχτρο, ὑπερηφανεύονταν καὶ καυχόνταν, καὶ ἀμέσως ὁ δούξ καὶ στρατηγὸς Δαβίδ ἔστειλε ἀναφορὰ στὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α΄) πὸς «τὰ πράματα πᾶνε πολὺ καλά».

Τὴν ἄλλη μέρα στάλθηκαν μερικοὶ καὶ ἔπιασαν δυὸ δυστυχημένα ἀλογάρια καὶ πῆραν καὶ ἓνα σκοῦφο ἀπὸ κάποιον Νορμανδὸ στρατιῶτη πὸν πέτυχε νὰ τοὺς ξεφύγῃ. Καὶ ἀμέσως θρίαμβος μέσα στὴν πόλη, καὶ τὰ ἀλογάρια βλέπονταν μὲ περιέργεια καὶ ἔκσταση, σὰν νὰ ἦταν κάτι τὸ σπουδαῖο πὸν τὰ ἔπιασαν, καὶ ὁ σκοῦφος τοῦ στρατιῶτη σηκώθηκε μὲ ἓνα κοντάρι ψηλά ὡς σημαία, σὰν ἓνα μεγάλο ἐπίτευγμα καὶ κατόρθωμα. Καὶ πάνω σ' αὐτὰ μιὰ δευτέρα ἀναφορὰ τοῦ δούκα Δαβίδ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πὸς «πᾶμε πολὺ καλά στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Νορμανδοὺς».

Σὲ μιὰ συμπλοκῇ πὸν ἐπακολούθησε ἀνάμεσα σὲ Ἑλληνας καὶ Νορμανδοὺς, οἱ τελευταῖοι ὑποχώρησαν, γιὰ νὰ στείλῃ καὶ τρίτη ἀναφορὰ ὁ Δαβίδ στὸν Ἀνδρόνικο (α΄) πὸς «μὲ τὴ βασιλικὴ εὐχὴ καὶ εὐτυχία νικήσαμε καὶ στὸν τρίτο πόλεμο»⁵.

Καὶ ἤθελε μὲν ὁ κύρ Δαβίδ Κ. τὶς τρεῖς αὐτὲς ψευτονικές νὰ περιλάβῃ

1. Χωνιάτης, σ. 385· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 64, Bonn, σ. 423.

2. Γιὰ τοὺς Βρανᾶδες, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ., σ. 130, ὑποσ. 27. Ὁ ἀνωτέρω Ἰωάννης Βρανᾶς πιθανὸν νὰ ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Δημήτριου Βρανᾶ, εἴτε τοῦ ἀδελφοῦ του Γεώργιου.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 64, Bonn, σ. 423-24.

4. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 66, Bonn, σ. 425. Γιὰ τὴ σύζευξη τοῦ Ρωμανοῦ, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Β΄, προσωπογραφίαν Μαρίας Κ., σ. 163, ὑποσ. 9.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 68-70, Bonn, σ. 427-28.

σὲ μιὰ ἀναφορά, καθὼς λυποῦνταν τὰ ἐξοδα τῶν ἀποστολῶν μὲ τὰ ταχυδρομικὰ ἄλογα—μαζί μὲ ὅλα τ' ἄλλα ὁ κύρ Δαβίδ ἦταν καὶ πολὺ τσιγκούνης—ἀλλὰ ἢ ἀνάγκη νὰ ξεγυλάει τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ὑποχρέωνε σ' αὐτὲς τὶς ἔκτακτες δαπάνες. «Γιατὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α') μισοῦσε τὸ Δαβίδ Κ., ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ ἀνῆκαν στὴν ἀριστοκρατία, λέει ὁ Εὐστάθιος, κι αὐτὸς τοῦ ἀνταπόδιδε τὸ μίσος κατὰ τρόπο ἀνάλογο. Καὶ ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Δαβίδ ἔλεγε, φοβόταν κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ, μήπως καὶ ἀπ' τὴν ΚΠολη πεταχτῆ κάποιος αὐτοκρατορικὸς ἀπεσταλμένος στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ τοῦ βγάλῃ τὰ μάτια»¹.

Τὰ λάθη τοῦ Δαβίδ Κ. γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς δεύτερης πόλης τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦσαν λίγα. «Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ δοῦξ Δαβίδ ἄφησε νὰ φύγουν ἀπ' τὴν πόλη οἱ πιὸ πλούσιοι ἀπ' τοὺς κατοίκους τῆς καὶ οἱ πιὸ ἐμπειροπόλεμοι ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσουν τὴ βάση τῆς ἄμυνας»².

Ἄλλὰ εἶναι ἀλήθεια, πὼς παρὰ τὴν ἀλόγιστη αὐτὴ ἐγκατάλειψη, «οἱ Θεσσαλονικιώτες ποὺ ἔμειναν, ἔδειξαν μεγάλη προθυμία, λέει ὁ Εὐστάθιος, στὸν ἀγώνα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πόλης, καὶ ὄχι μόνο οἱ ἄντρες ἀγωνίστηκαν μὲ σθένος καὶ πάθος, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ γυναῖκες, καὶ ἡ φρουρὰ ἔδωσε ἓνα ὑπέρτατο παράδειγμα καρτερίας καὶ ἀντρείουσίνης»³.

«Δὲν κυριεύθηκε, λέει ἀπ' τὴν ΚΠολη ὁ Χωνιάτης, ἡ Θεσσαλονίκη ἀπ' τὴν ἀδιαφορία καὶ τὸ ἀπειροπόλεμο τῶν κατοίκων τῆς, ἀλλὰ ἀπ' τὴ χωνιότητα καὶ ἀνικανότητα τοῦ σ τ ρ α τ η γ ο ὕ τῆς, τοῦ Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν»⁴.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴ γενναιότητα τῶν κατοίκων, τὰ τείχη τῆς Θεσσαλονίκης ἦσαν ἀσφαλισμένα καὶ ἀπ' τὴν ξηρὰ καὶ ἀπ' τὴ θάλασσα, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα μέρος στὸ λιμάνι, ποὺ κι αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀπρόσβλητο⁵, ἀν δὲν παραμελοῦνταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο διοικητῆ, τὸ Δαβίδ Κ., ἔτσι ποὺ «οἱ πιὸ ζωηροὶ ἀπ' τοὺς κατοίκους νὰ τοῦ τὰ ψάλουν γιὰ τὰ καλὰ καὶ νὰ τὸν ἀναθεματίσουν»⁶.

Κοντὰ σ' αὐτά, οὔτε ἀπέξω ἐγκαταλείφθηκε ἡ πόλη ἀβοήθητη. Ὁ Ἰωάννης Μαυροζώμης, καθὼς ἐρχόταν μὲ στρατὸ ἀπ' τὴν Πελοπόννησο, παρά-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 70, Bonn, σ. 428.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 76, Bonn, σ. 434-35.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 88-90, Bonn, σ. 446-47.

4. Χωνιάτης, σ. 386: «ἐάλω αὕτη πολιορκία καὶ εἰσω μεθ' ἡμέρας δέχεται τὸν πολέμιον, οὐκουν διὰ τὸ τῶν ἐνδον ἀμυνομένων ἀπάλαμνόν τε καὶ ἀπειρόμαχον, τὴν δὲ μαλακίαν μᾶλλον τοῦ στρατηγούδου Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν». Πρβλ. Κ. Π α π α ρ ρ η γ ο π ο υ λ ο ς, τ. Δ', β', σ. 165.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 74, Bonn, σ. 432.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 94, Bonn, σ. 452: «καὶ ὅτι τοῦ τείχους ὑπονομευομένου κατημέλησεν ὁ Δαβίδ, εἰς ἄσπον καὶ ἀνάθεμα πρὸς τῶν θερμότερων καταγᾶλλεσθαι».

μεινε στη Θεσσαλονίκη, καὶ πολλές καὶ καλὲς συμβουλὲς ἔδωσε στὸ Δαβίδ. Ὁ Μαυροζώμης δὲν εἶχε διαταγὴ νὰ μείνῃ στη Θεσσαλονίκη, πῆγαινε ἄλλου, ἴσως στὴν ΚΠολη· φοβήθηκε ὅμως μὴν πάθῃ κανένα κακὸ ἀπ' τὸν Ἄνδρόνικο(α')—τέτοια τρομοκρατία ἐνέπνεε καὶ τέτοια παραλυσία ἔφερε στὸ Κράτος ἢ κακοβουλία τοῦ αὐτοκράτορα—ποῦ προτίμησε νὰ μπῆ στὴν πολιορκουμένη πόλη¹. Καθὼς ὅμως εἶδε πὼς δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἐλπίδα γιὰ νὰ σωθῆ, πῆγε, καθὼς φαίνεται, μὲ τὸ μέρος τοῦ ἔχτροῦ· τουλάχιστο κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἄλωσης τῆς πόλης τὸν βλέπουμε νὰ ἀναστρέφεται φιλικὰ μὲ ἓνα σύμμαχο τῶν Νορμανδῶν, τὸν πειρατὴ Σιφάντο².

Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀνωτέρω ἐξωτερικὴ βοήθεια, καὶ ὁ Ἄνδρόνικος (α') Κ., καθὼς σὲ λίγο ἔπαυσε νὰ πιστεύει στὰ νικηφόρα ἀγγέλματα τοῦ Δαβίδ Κ., ἔστειλε διάφορα σώματα κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ δ ο μ ε σ τ ι κ ο υ τῆς Ἄνατολῆς Ἄλέξιου Γίδου³, τοῦ χ α ρ τ ο υ λ ἄ ρ ι ο υ Θεόδωρου Χοῦμνου⁴, τοῦ Ἄνδρόνικου Παλ. Κομν. Δούκα⁵, τοῦ Μανουὴλ Καμυτζῆ Κομν. Δούκα Ἄγγ.⁶, γιοῦ τῆς Μαρίας Ἄγγ. Κομν., τοῦ γιοῦ καὶ συμβασιλέα του Ἰωάννη Κ., τοῦ καὶ Καλοῖωάννη λεγόμενου⁷, καὶ τοῦ ἀφοσιωμένου στὸν αὐτοκράτορα εὐνοῦχου Νικηφόρου ποῦ ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ π α ρ α κ ο ι μ ὠ μ ε ν ο υ⁸. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔστειλε ἓνα γράμμα στὸ Δαβίδ πὼς ἔρχεται μὲ ἀναρίθμητη στρατιά καὶ πὼς αὐτὸ καὶ μόνο φοβάται, μήπως οἱ Νορμανδοί, καθὼς μάθουν τὸν κίνδυνο ποῦ κρέμεται ἀπὸ πάνω τους, φύγουν, κι ἔτσι αὐτὸς δὲν κατορθώσῃ νὰ τοὺς πιάσῃ⁹.

Ἐνας ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω στρατηγούς, ὁ Θεόδωρος Χοῦμνος, ἔπεσε μὲ τόλμη καὶ γενναιότητα ἐναντίον τῶν πολιορκητῶν καὶ τοὺς ἔφερε σὲ τέτοια ἀμνηχία, ποῦ αὐτοὶ ἀργότερα ὁμολογοῦσαν πὼς, ἂν τὴν ὥρα ἐκεῖνη ποῦ ἔπεσε πάνω τους ὁ Χοῦμνος, ὄμοῦσαν συγχρόνως καὶ οἱ πολεμιστὲς τῆς Θεσσαλονίκης, θὰ εἶχαν κυριεύσει ὅλες τὶς πολιορκητικὲς μηχανές τους, ὅλο τὸ στρατόπεδό τους, καὶ θὰ ἔκαναν μεγάλες ζημιές καὶ στὰ πλοῖα. Ἄλλὰ ὁ Δαβίδ ἀντὶ νὰ κἀνῃ αὐτὸ, ἀνέβηκε σ' ἓνα ὑψωμα τῆς πόλης καὶ ἀπὸ κεῖ πα-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 88, Bonn, σ. 445.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 106, Bonn, σ. 463.

3. Γιὰ τὸν Ἄλέξιο Γίδο, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430· τὸ βαπτιστικὸ του ὄνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 587, 526-27.

4. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Χοῦμνο, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430, καὶ Χωνιάτην, σ. 412· τὸ βαπτιστικὸ του ὄνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 355.

5. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430· Z a c o s - V e g l e r y, Byzantine Lead Seals, vol. I, part III, Basel 1972, ἀριθ. 2747, σ. 1558-59.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430.

7. Χωνιάτης, σ. 412. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 130, Bonn, σ. 485.

8. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430.

9. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 431.

νηγουρικά καμάρωνε τή μάχη πού γινόταν, μέ τέτοια άναμελιά πού προκάλεσε τίς ειρωνείες τών γυναικών και τίς διαμαρτυρίες τους, γιατί έβγαλε αútεσ άπ' τó ασφαλισμένο έκεινο μέρος για νά άνέβη ό ίδιος και νά πάρη θέση γυναίκας, αλλά και οί ειρωνείες τών γυναικών δέν τόν έκαναν νά σκεφτή κάτι τó πιό άντρικό¹.

Καθώς ό 'Ανδρόνικος (α') είχε πειστή πιά όλότελα για τήν άνικανότητα του Δαβίδ Κ., και άκόμη πώς τόν ξεγελάει και ένεργεί σαν νά ήθελε νά βοηθήση τούς Νορμανδούς², πρόσταξε τή σύλληψη και τή φυλάκιση στην ΚΠολη, όπου έμεναν, τής μητέρας του Δαβίδ, τής Κατάης τής Γεωργίας, και του άδελφου του 'Ανδρόνικου Κ., «άν και αútοί σε τίποτε, όπως λέει ό Ευστάθιος, δέν εφταιξαν»³.

Και άκόμη, ό 'Ανδρόνικος (α') έδωσε οδηγίες στον άφοσιωμένο του ευνουχο **π α ρ α κ ο ι μ ώ μ ε ν ο** Νικηφόρο, όχι μόνο νά βοηθήση στην άμυνα τής Θεσσαλονίκης, αλλά και νά πετύχη μέ κατάλληλο τρόπο νά έξοντώση τó Δαβίδ Κ. και νά τόν αντικαταστήση ό ίδιος στο άξιωμα του. 'Ο Δαβίδ όμως μυρίστηκε τά πράματα και συντόμυσε τó χρόνο τής άλωσης τής πόλης!, κι έτσι «έξεφυγε τόν ά γ κ υ λ ο χ ε ί λ η 'Ανδρόνικο (α'), καθώς ό ίδιος έγινε ένας 'Ανδρόνικος εναντίον έκεινου του γ α μ ψ ο ν ύ χ η» (του 'Ανδρόνικου α' δηλ.)⁴.

«Τó βράδυ ήλθε ό **π α ρ α κ ο ι μ ώ μ ε ν ο**ς, λέει ό Ευστάθιος, και τó πρωί καταστραφήκαμε, γιατί έτσι εφτιαξε τά πράματα ό Δαβίδ, πού για νά μη δη μέσα στην πόλη αútόν πού φοβόταν, δηλ. τó Νικηφόρο, μάς άφησε χωρίς τήν άπέξω στρατιωτική βοήθεια, αútη του Νικηφόρου· προτίμησε νά μη σωθούμε έμεις και ή πόλη, για νά μην πάθη ό ίδιος τó κακό πού τόν περίμενε, άν σωζόταν ή πόλη»⁵.

«Καθώς ό Δαβίδ Κ. κυνηγιότανε άπ' τó θείο του βασιλέα 'Ανδρόνικο (α') Κ.⁶, μηχανευόταν τó καθετί για νά μην πέση στα χέρια του, και καθόλου

1. Ευστάθιος, Κυρ., σ. 86, Bonn, σ. 443-44.

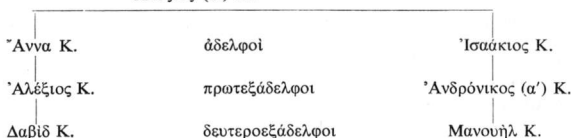
2. Κ. "Α μ α ν τ ο ς, 'Ιστορία Βυζαντ. Κράτους, τ. Β', σ. 365.

3. Ευστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430: «Εάλωσαν γάρ δι' αútόν ως επί θανάτω έκει και ή τóτου μήτηρ και ό άδελφός, ούδέν αútοί άμαρτάντες». Χωνιάτης, σ. 415.

4. Ευστάθιος, Κυρ., σ. 80, Bonn, σ. 438-39.

5. Ευστάθιος, Κυρ., σ. 80-82, Bonn, σ. 439.

6. 'Αλέξιος (α') Κ.

δὲν τὸν ἔμελε γιὰ τὴν ὠραία Θεσσαλονίκη», συμπληρώνει ὁ Εὐστάθιος: «γιὰ ἓνα πράμα μόνο τὸν ἔμελε, νὰ σωθῆ ὁ ἴδιος, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἄς χανόταν ὁ κόσμος ὅλος»¹.

Ἦταν πραγματικά ἐλεεινὸς ὁ Δαβίδ Κ., ἓνας ἀπ' τοὺς χειρότερους ἀπὸ ὄσους σκιαγραφεύμε στὴ Γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν, στὸ ὑπὸ ἐκδοσὴ ἀπ' τὸ Κέντρο Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν ἐκτενὲς ἔργο μας.

Παραπονοῦνταν οἱ στρατιωτικοὶ πὼς τὰ πετροβόλα ὄργανα τῆς πόλης δὲν μποροῦσαν νὰ ἀνταγωνιστοῦν ἐκεῖνα τοῦ ἐχτροῦ, καὶ ὁ Δαβίδ ὁ ἀπὸ Κ ο μ ν η ῶ ν, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ νὰ διορθωθῆ τὸ πράμα, «καὶ τί νὰ κάνω;», ξερὰ ἀπαντοῦσε, ἀπὸ ἀδιαφορία, ἀναμελιά, πονηρία καὶ κρυψίνοια.

Ἄκουγε πὼς τὸ τεῖχος ποῦ ἦταν πρὸς τὸ λιμάνι κινδυνεύει νὰ καταληφθῆ ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς καὶ ἀπαντοῦσε μὲ «μιὰ αἰσχρολογία ποῦ ἀναφερόταν στὶς μητέρες τῶν ἐχτρῶν, ὡς ἓνας κοινὸς αἰσχρολόγος τοῦ ὑποκόσμου».

Οἱ ἄντρες ποῦ μάχονταν πάνω στὰ τείχη τοῦ ζητοῦσαν βέλη, καὶ κείνος «καὶ ποῦ νὰ τὰ εἶρω;», ψιθύριζε, καὶ δὲν ἔδινε τίποτε, καὶ πάνω σ' αὐτὰ ἡ πόλη ἀπόκαμνε καὶ ἔπεφτε.

Ἔσπαζε πετροβόλος μηχανὴ καὶ ζητοῦσαν ξύλο γιὰ νὰ τὴν ἐπισκευάσουν, καὶ αὐτὸς «καὶ ποῦ νὰ ὑπάρχῃ τέτοιο πράμα;» παραμιλώντας ἀποκρινόταν.

Ἄν κάποιος ἄλλος ἢ ἄλλοι κάτι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἄμυνα ζητοῦσαν, δέχονταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο κυβερνήτη ἀπειλὲς πὼς θὰ μαστιγωθοῦν ἢ θὰ τυφλωθοῦν ἢ θὰ παλουκωθοῦν, ἂν δὲν παύσουν νὰ μιλοῦν καὶ νὰ ζητοῦν.

Καὶ ἓνας πολίτης τῆς μεσαίας τάξης, πολεμιστῆς, χτυπήθηκε στὸ κεφάλι καὶ στὸ πρόσωπο, γιὰ εἶχε τὴν τόλμη νὰ ἐπικρίνῃ τὴ στρατηγικὴ τακτικὴ τοῦ δ ο υ κ ὸ ς Δαβίδ².

Ἐνῶ εἶχε καθῆκον νὰ προμηθεύσῃ τὴν πόλη ἀπὸ στάρι, ὀλότελα τὸ παρὰμέλησε, φροντίζοντας μόνο νὰ συνάξῃ ἄφθονο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἀκολούθους του—ποῦ ἀπ' αὐτὸ τίποτε στὸ τέλος ὁ ἄθλιος δὲν ὠφελήθηκε—ἐνῶ ὁ λαὸς χτυπήθηκε ἀπὸ τέτοιο λιμὸ, ποῦ κινδύνευσαν νὰ φαγωθοῦν ἀνάμεσα τους, ἂν δὲν ἐρχόταν τόσο γρήγορα ἡ νίκη τῶν Νορμανδῶν³.

Ἄλλὰ συνέβη καὶ ἔλλειψη νεροῦ τρομερῆ. Ἡ δεξαμενὴ τῆς ἀκρόπολης ποῦ ἀπὸ πολλὴν καιρὸ δὲ λειτουργοῦσε, εἶχε ἀνάγκη ἐπισκευῆς. Καὶ ἡ ἐπισκευὴ ἐγίνε κατὰ τρόπο ἐξαιρετὸ ἀπὸ ἓναν, ὄχι ἄσημο πολεμιστῆ, τὸ Λέοντα Μαζιδᾶν, ποῦ παρατήρησε πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ μὴ μπῆ μερικὲς μέρες νερὸ στὴ δεξαμενὴ γιὰ νὰ στεγνώσῃ ἡ τίτανος (=ὁ γύψος). Ὁ Δαβίδ ὁμοῦς πρόσταξε νὰ τρέξῃ τὸ νερὸ τὴν ἴδια μέρα μέσα στὸ σκευὸς. Τὸ ἔμαθε ὁ Μαζιδᾶς καὶ ἔτρεξε νὰ παρατηρήσῃ στὸ δ ο υ κ ὸ α πὼς ἄδικα ἐγίνε ἡ ἐπισκευή, γιὰτι καθὼς ἡ τίτανος

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 82, Bonn, σ. 439.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 74-76, Bonn, σ. 433-34.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 76, Bonn, σ. 434.

θά ἀναλυθῆ, ἡ δεξαμενὴ μόλις γεμίζεται θά ἀδειάζῃ. Ἄλλὰ ὁ Δαβὶδ ἐπέμεινε καὶ ἡ ἀκρόπολις ἔμεινε χωρὶς νερό, κι ἔτσι χάθηκε ἡ τελευταία ἐλπίδα ποὺ εἶχαν οἱ κάτοικοι νὰ σωθοῦν σ' αὐτὴ, ὅταν θά κυριεύοταν ἡ κάτω πόλη¹.

Οἱ μέρες τῆς πολιορκίας περνοῦσαν καὶ σὲ ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα, καὶ κατὰ τὴν ἀκμὴ τοῦ πολέμου ποὺ διεξαγόταν, κανεὶς δὲν εἶδε τὸν κυβερνήτη καὶ δ ο ὄ κ α καὶ σ τ ρ α τ η γ ὁ Δαβὶδ Κ. με ὄπλα στὸ χέρι καὶ πάνω σὲ ἄλλογο νὰ τρέχει καὶ νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ ἐμπνέη τοὺς πολεμιστές. Ἄντι γιὰ ἄλλογο μεταχειριζόταν ἓνα μουλάρι καὶ φοροῦσε βράκα καὶ πέδιλα τοῦ τελευταίου συρμοῦ. Σκέπαζε τὸ κεφάλι κατὰ τὸν τρόπο τῶν Γεωργιανῶν (Ἰβήρων) με ἓνα ἐκλεπτυσμένο κόκκινο καπέλο, δῶρο ἴσως τῶν βασιλικῶν συγγενῶν του τῆς Γεωργίας (Ἰβηρίας). Αὐτὸ τὸ καπέλο τὸ κατασκεύαζαν οἱ Γεωργιανοὶ καὶ τοῦ εἶχαν δώσει μιὰ εἰδικὴ ὄνομασια. Ἦταν ἓνα καπέλο με πολλὰς πτυχές, μαζεμένο κατὰ τὴν ὑπόλοιπη περιθήση, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο ξανοιγόταν γιὰ νὰ τὸ προφυλᾷ ἀρκετὰ ἀπ' τὶς ἀχτίδες τοῦ ἥλιου. «Ἄρесе αὐτὸ τὸ καπέλο στὸ Δαβὶδ, λέει ὁ Εὐστάθιος, γιὰτι δὲν τὸν ἔδειχνε ὡς στρατιώτη καὶ πολεμιστὴ, ἀλλὰ ὡς ἓναν κομψευόμενο ἀριστοκράτη ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν κάψῃ ὁ ἥλιος».

Κάποτε ὁ κύρ Δαβὶδ Κ., καθὼς βρισκόταν στὴν ἀκρόπολι, ἔρριξε ἓνα βέλος καὶ μιὰ πέτρα ἀπὸ σφενδόνη, καὶ προκάλεσε τὰ γέλοια καὶ τὶς εἰρωνεῖες τῶν παρισταμένων.

Καθὼς πάλι μέσα ἀπ' τὰ τεῖχη καθόταν κάτω ἀπὸ κάποια σκιά, καὶ ἐβλεπε τοὺς Νορμανδοὺς νὰ ρίχνουν τὰ βέλη τους, συνήθιζε νὰ λέη: «Πραγματικά, καλέ μου φίλε, δὲν εἶναι καλὰ πράματα αὐτά»².

Τέτοιος ἄνθρωπος ποὺ ἦταν, ἐχτρός τοῦ πολέμου καὶ φίλος ἄς ποῦμε τῆς εἰρήνης, ἐπέτρεπε στοὺς ἄλλους νὰ κάνουν τὸ καθήκον τους στὸν πόλεμο καὶ μάλιστα σὲ πόλεμο ἀμυντικό³.

Ρωτᾷ ὁ Εὐστάθιος, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, αὐτόπτης τῆς πολιορκίας, «ὁ πολὺς στὸ λόγο καὶ τὴν ἀρετὴ παντοῦ διαβημένος», κατὰ τὸ Χωνιάτης⁴, «τὸ κλέος τῶν ποιμεναρχῶν», κατὰ τὸν Ἐφραίμ⁵, καὶ δίδει ὁ ἴδιος (ὁ Εὐστάθιος) καὶ τὴν ἀπάντηση: «Ὅτε ὁ ἴδιος (ὁ Δαβὶδ) ἤθελε νὰ εἶναι δραστήριος στὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους με τὴ βία ἐμπόδιζε νὰ πολεμοῦν»⁶.

Καὶ βλέπομε αὐτὸν τὸ Δαβὶδ Κ. νὰ χαριτολογῇ πάνω στὶς πιὸ τραγι-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 76-78, Bonn, σ. 435-36.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 82, Bonn, σ. 439-40.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 84, Bonn, σ. 441.

4. Χωνιάτης, σ. 399.

5. Ἐφραίμ, σ. 200, στίχ. 4790.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 84, Bonn, σ. 441.

κές στιγμές, πάνω στην άγωνία των ανθρώπων που κυβερνούσε, πάνω στο άγχος των πολεμιστών που από στιγμή σε στιγμή περίμεναν να μπουν στη Θεσσαλονίκη οι Νορμανδοί και να τους σφάζουν.

Όταν κάποια μεγάλη μηχανή του έχτρου έρριχνε μουγγρίζοντας όγκώδεις πέτρες που έκαναν έρείπια τις επάλξεις και τὰ τείχη απογύμωναν απ' τους φύλακες, ο Δαβίδ Κ., καθώς μακριά απ' τόν κίνδυνο στεκόταν, έλεγε άτάραχα: «άκουε τή γρηά»¹.

Όταν ήλθαν να του άναγγείλουν πώς τὸ τείχος τρυπιέται απέξω, «τρυπήστε το και σείς από μέσα», ήταν ή άπάντησή του.

Και άφοϋ χασμουριόταν, καθόταν άπραγος και άποχαυνωμένος.

Και αν του έλεγαν πώς τὸ τείχος χτυπιέται με τεράστιες πέτρες, δέ δι-σταζε να άπαντήσει: «χτυπήστε το και σείς με μεγάλες πέτρες από μέσα».

«Ό παίγνια, ξεφρονίζει ο Εϋστάθιος, πού με αυτά έμεις σφαζόμαστε, και αυτός, ο Δαβίδ Κ., ξεφευγε τήν τιμωρία του δ υ σ ν ο υ αυτοκράτορα»².

Και πολϋ σωστά καταλήγει ο Εϋστάθιος να πη πώς «αν και ρητές συνθη-κες άνάμεσα στο Δαβίδ Κ. και τους Νορμανδούς για προδοσία δέν ύπηρεξαν, αλλά όμως ή τόση για τήν άμυνα τής πόλης άμέλεια, ή καλύτερα κακοβου-λια, και ή ευχή που κατά διαλείμματα διατύπωνε να συντομευτή ο χρόνος τής άλωσης τής πόλης απ' τους Νορμανδούς για να διαφύγη τήν τιμωρία του Άνδρόνικου (α') Κ., άκολουθώντας οποιαδήποτε άλλη τύχη, είναι τόσο πολϋ με τήν προδοσία συγγενικό, πού δύσκολα μποροϋν με άλλο όνομα να στι-γματιστοϋν»³.

Αν και δέν έλειψε και ή κατηγορία πώς ήταν ένας πραγματικός προδό-της και πράκτορας των Νορμανδών⁴.

Ο Εϋστάθιος πλάθει τὸ ρήμα δ α υ ἱ δ ἰ ζ ω για να χαρακτηρίσει τους λίγους όπαδούς του Δαβίδ, τους δ α υ ἱ δ ἰ ζ ο ν τ ε ς⁵, και άλλου λέει πώς ο Δαβίδ Κ. έξαχρείωσε τὸ όνομα Δαβίδ, πού έφερε ο προφητάνακτας⁶.

Στις άρχές πού ο Δαβίδ Κ. διορίστηκε δ ο υ ξ Θεσσαλονίκης είχε φι-λικές σχέσεις με τόν άρχιεπίσκοπο τής πόλης Εϋστάθιο. Αυτός ο τελευταίος εϋλογοϋσε τὰ έργα του και τόν υπεράσπιζε στους πολίτες πού είχαν παρά-πονα έναντίον του, και ο Δαβίδ άνταπόδιδε αυτά τὰ αισθήματα και τὸ βλέμ-

1. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 98, Bonn, σ. 455.

2. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 96, Bonn, σ. 453-54.

3. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 74 και 78, Bonn, σ. 433 και 436-37.

4. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 74, Bonn, σ. 433: «Δίχα γάρ συνθεσιών επί ρητοίς και μνήσεων γωνριμών, ά δη και αυτά πολλοί κατηγοροϋσιν έκείνου, τάλλα πάντα προδοτικώς ειχεν ο άνήρ».

5. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 90, Bonn, σ. 447.

6. Εϋστάθιος, Κυρ., σ. 12, Bonn, σ. 375.

μα του και τὸ πνεῦμα του ἔστρεφε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο και τὸν συμβουλευόταν στὸ τί πρέπει νὰ κάνῃ¹.

«Ἄλλὰ τώρα τί νὰ πῶ γι' αὐτόν;» ρωτάει ὁ Εὐστάθιος, «ποῦ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ζημίωσε στὶς περιουσίες τους, μύριους δὲ και στὴ ζωῆ;»². «Κάποτε ἦταν ἄξιος τῆς φιλίας μου, τώρα ὁμως εἶναι ἄξιος παγκόσμιου μίσους»³.

Τέτοιος λοιπὸν καθὼς ἦταν ὁ δ ο ὺ ξ Θεσσαλονίκης Δαβὶδ Κ., εὐκόλα μπορούμε νὰ καταλάβουμε πῶς ἡ πόλη δὲν μπόρεσε νὰ ἀντέξῃ πιὸ πολλὰς ἀπὸ ἔννια μέρες⁴ (15-24 τοῦ Αὐγούστου 1185).

«Τέτοια ἦταν, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἡ κ ε φ α λ ἡ τῆς πόλης, δηλ. ὁ δ ο ὺ ξ Δαβὶδ Κ. Ὅσο γιὰ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα (= πολεμιστὲς και κατοίκους) ἦσαν ἀνθρώποι λογιῆς-λογιῆς. Ξένοι ποῦ ἐπιστρατεύθηκαν νὰ βοηθήσουν, Ἄλανοι και Γεωργιανοί— και ἔδω βλέπομε συμπατριῶτες τῆς μητέρας τοῦ Δαβὶδ, τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας, νὰ βρίσκωνται στὸ πλευρὸ τοῦ Δαβὶδ—ἔκαναν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ πολεμικὸ τους καθῆκον.

Οἱ ἐντόπιοι Θεσσαλονικιώτες κράτησαν μιὰ γνήσια φιλοπατρία, ἀλλὰ δὲν ἦσαν πολλοί· οἱ πιὸ πολλοὶ εἶχαν φύγει και μάλιστα οἱ χειροδύναμοι και ἄξιοι νὰ πολεμήσουν και ποῦ μπορούσαν και τὸ Δαβὶδ Κ. νὰ ἐλέγξουν και στὴ σωτηρία τῆς πόλης νὰ συντελέσουν. Αὐτοὶ ποῦ παράμειναν στὴν πόλη, δὲν ἦσαν ἀνθρώποι ἀπλοὶ και νοικοκυραῖοι, ἀλλὰ θεριὰ μονάχα. Ἦσαν στ' ἀλήθεια ἀσυγκράτητοι στὸν ἔρωτά τους γιὰ τὴν πατρίδα και γιὰ τὴν πόλη τους, ἄντρες κατορθωμάτων, γεμάτοι ἀντρείοσύνη, πνέοντας ἀλκή, πλασμένοι μὲ ρομαλεότητα, διψασμένοι γιὰ πόλεμο, πεινασμένοι γιὰ ἐχθρικές βαρβαρικές σάρκες, και γενικά, μπορούμε νὰ ποῦμε, ἄντρες ἀρειμάνιου»⁵.

«Και ὄχι μόνο οἱ ἄντρες, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἀλλὰ και οἱ γυναῖκες πῆραν μέρος στὴν ἄμυνα μὲ ἀληθινὴ μανία. Και πέτρες κουβαλοῦσαν γιὰ τὶς πετροβόλες μηχανὲς και γιὰ τὶς σφενδόνες, και νερὸ ἔφερναν και ὅ,τι ἄλλο μπορούσαν ἔκαναν. Και ἦταν γενικὴ ἡ συμμετοχὴ τοῦ γυναικείου κόσμου, και γρη῏ς και κορίτσια, χωρὶς καμιά διάκριση. Και πολλὰς ἐξοπλίζονταν και ντύνονταν σὰν στρατιωτίνες μὲ ὄπλισμους διάφορους, μὲ θώρακες, μὲ περικεφαλαίες, γιὰ νὰ ἔχουν ἐμφάνιση σὰν στρατιωτίνες, και πέτρες μεγάλες μὲ τὰ χέρια τους ἔρριχναν, και τὰ τείχη ἀνέβαιναν γιὰ νὰ βάλουν κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἔτσι ποῦ νὰ θυμίζουν τὴν ἱστορία τῶν Ἀμαζόνων».

«Και μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, βλέποντας τὸ Δαβὶδ Κ. και τοὺς δ α υ ἱ τ ι κ ο ὺ ς— και αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸ Δαβὶδ ἀντι-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 12, Bonn, σ. 375.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 14, Bonn, σ. 377.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 16, Bonn, σ. 379.

4. Κ. Παπαρηγόπουλος, τ. Δ', β', σ. 167.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 88, Bonn, σ. 446. Πρβλ. Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 365, ὑποσ. 2.

μετώπιζαν τὴν κατάσταση, κακὰ καὶ προδοτικά, καὶ ποῦ σὰν κόρακες ἔκρωζαν κρᾶ-κρᾶ, καθὼς σὰν κόλακες ἐπαινοῦσαν καθετὶ ποῦ εὐφραине τὸ Δαβὶδ, καὶ ποῦ φούσκωναν καὶ φουσοῦσαν μὲ ὑπεροψία καὶ μεγαλείου ἐπίδειξη—βλέποντας λοιπὸν αὐτούς, μοροῦσε κανεὶς νὰ πῆ πὼς οἱ μὲν ἄντρες ἔγιναν γυναικες (= ο ἰ δ α υ ἰ δ ἰ ζ ο ν τ ε ς), οἱ δὲ γυναικες ἔγιναν ἄντρες»¹.

«Τέτοιο συντονισμό στὴ μάχη καὶ τέτοια ἀνείπωτη ἀντοχή, συμπληρῶνει ὁ αὐτόπτης Εὐστάθιος, εἶχαν οἱ Θεσσαλονικιώτες, ποῦ μάχονταν, χωρὶς διακοπὴ καὶ χωρὶς καμιά ἀνάπαυση, μέρα καὶ νύχτα. Πολεμοῦσαν καὶ κρατοῦσαν τὶς θέσεις τους στὰ τείχη π α ν η μ ἔ ρ ι ο ι καὶ π α ν ν ῦ χ ι ο ι. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ ἐβλάψε ὄχι λίγο τὴν πόλη, γιὰτὶ οἱ ἴδιοι χωρὶς νὰ ἀλλάζονται, ἔμειναν στὶς θέσεις τους σὲ ὄλο τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας· καὶ ἦταν φυσικό, ποῦ στὸ τέλος ἀπόκαμαν, παραλυμένοι καὶ στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ»².

«Καὶ κατὰ τὴ νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24ῃ τοῦ Αὐγούστου (τοῦ 1185), μετὰ τὴν ὁποία ὁ ἥλιος ἔλαμψε, λέει ὁ Εὐστάθιος, γιὰ τὴ δυστυχία μας καὶ τὴν καταστροφὴ μας, τὸ ἀνατολικὸ τείχος τῆς πόλης ἔμεινε χωρὶς φύλακε· καὶ ἀμύντορες, ὄχι μόνο γιὰτὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐξαντληθῆ καὶ παραλύσει, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ὄλους τοὺς κυρίευσε μιὰ πρόληψη πὼς τὴν ἐπομένη ἢ πόλη θὰ κυριευτῆ ἀπ' τὸν ἐχτρώ»³.

Κοντὰ σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀναποδιές, ἡ ἱστορία μᾶς διάσωσε μὲ τὰ ὀνόματά τους καὶ ὀρισμένους γενναίους πολεμιστές, ὅπως τὸ Λέοντα Κουταλά, κατὰ τὴν ἄμυνα ἀπ' τὰ τείχη⁴, καὶ τὸ Λέοντα Ἀγιοευφημίτη, ἕναν ἀπλὸ σταυλίτη, ποῦ βλέποντας σὲ ποιά ἐλεεινὴ κατάσταση ἔφερε τὰ πράματα ὁ Δαβὶδ, καὶ μὴ ξέροντας τί νὰ κάνη, «ὀρκίστηκε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλη ποῦ ἔπεφε μέχρι τὴν τελευταία στιγμὴ», καὶ κατάκρινε ἐκείνους ποῦ δὲν εἶχαν τὴν τόλμη καὶ τὸ σθένος νὰ ἐλέγξουν ἢ νὰ ποῦν τουλάχιστον γιὰ τὸ φοβερὸ Δαβὶδ, ποῦ «γιὰ τὴν κοινὴ τους δυστυχία ἔτυχε νὰ εἶναι κυβερνήτης τῆς πόλης τους»⁵.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ἀναφέρω τὸν τολμηρὸ Βασίλειο Τζύσκο⁶ καὶ ἀκόμη τὸ Βολέα, ποῦ «ἀσπάστηκε τὴ μητέρα γῆ» (= σκοτώθηκε), ἀφοῦ σκότωσε γύρω στοὺς τριάντα Νορμανδούς, τοὺς πιὸ πολλοὺς μὲ τὰ ὄπλα του, καὶ στὸ τέλος, ἀφοῦ αὐτὰ ἔσπασαν, «καὶ μὲ ἀξίνη». «Αἶσχος καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ Δαβὶδ Κ., λέει ὁ Εὐστάθιος, ποῦ ὀρκίστηκε νὰ μὴ φύγῃ ἀπ' τὴν πόλη καὶ στὴν κρί-

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 90, Bonn, σ. 447.

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 90, Bonn, σ. 448.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 90-92, Bonn, σ. 448.

4. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 102, Bonn, σ. 459.

5. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 94, Bonn, σ. 450.

6. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 96, Bonn, σ. 453.

σιμη στιγμή νά σκοτωθῆ μέ τὸ ἴδιο του τὸ ξίφος, ἐνῶ αὐτὸς στὴν τραγικὴ ὄρα τῆς ἄλωσης κοιτάζε πῶς νά σωθῆ»¹.

Τὸ σύνθημα τῆς ὄχι ἀσύνηταχτης φυγῆς δὲν τὸ ἔδωσε ἄλλος ἀπ' τὸν κορυφαῖο στρατηγὸ Δαβὶδ Κ.² Καθὼς τὸ τεῖχος τῆς πόλης σὲ ὀρισμένο μέρος τοῦ λιμένα ἔπεσε καὶ ἀνοίχτηκε χαρῶνειο χάσμα πρὸς θηριώδη χαρὰ τῶν ἐχτρῶν καὶ λύπη καὶ ἀπελπισία τῶν ἡμεδαπῶν, ὁ δούξ Θεσσαλονίκης Δαβὶδ Κ. ἔδειξε ἀμέσως τὶς πλάτες του στὸν ἐχτρὸ. Λίγο πρὶν, ὁ θρασὺς στρατηγὸς ἔλεγε στοὺς εἰδικευμένους στὴν τειχοποιία πῶς τὸ τεῖχος—στὸ μέρος τοῦ λιμένα ποῦ ἦταν εὐπαθὲς—δὲν θὰ πέσει, καὶ πῶς ἂν πέσει, αὐτὸς θὰ διαλέξῃ τοὺς ἄριστους ἀπ' τοὺς πολεμιστῆς, καὶ μὲ αὐτοὺς θὰ δημιουργήσῃ σιδερένιο τεῖχος, τεῖχος ἀπ' τὶς ψυχὰς τους καὶ τὰ σιδερένια ὄπλα τους, καὶ πῶς μὲ αὐτὸ θὰ σταθῆ «καὶ ὡς σαράντα μέρες ἕνας ἄγρυπνος φύλακας τῆς πόλης». Ἄλλὰ μόλις τὸ τεῖχος ἔπεσε «ὁ μέχρι λόγου θρασὺς» δούξ κύρ Δαβὶδ σταμάτησε τὶς ἠχηρὲς καυχησιολογίες. Ἦδη τὸ πλοῖο τοῦ πειρατῆ Σιφάντη, σύμμαχου τῶν Νορμανδῶν, πλησίασε ἐπιδέξια τὸ ρήγμα. Μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του ὁ Δαβὶδ Κ. καβαλλίκεψε τὸ ἀγαπημένο του μουλάρι καὶ πῆρε τὸ δρόμο τῆς φυγῆς. Καθὼς οἱ πολεμιστῆς τὸν εἶδαν νὰ φεύγῃ, τοῦ φώναξαν δυνατά: «Κομνηνέ, στάσου καὶ πέζεψε», «Κομνηνέ, στάμα καὶ πέζευμα», ἀλλὰ αὐτὸς ἔδωσε μιὰν ἀπάντησιν μὲ ὀμοιοκαταληξία: «καβαλλίκευμα, καθὰ με βλέπετε», «καβαλλίκευα καὶ φεύγω, καθὼς με βλέπετε». «Καὶ ἔφυγε, αὐτὸς δίνοντας τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, πάνω στὴν ἀγαπημένη του μουλάρια, τρυφερὸς στὴν ὄψη, περιποιημένους στὴν περιβολή, χωρὶς ὄπλα στὸ χέρι σὰν νὰ πῆγαινε περίπατο, ἀσυνειδητος, ἥσυχος καὶ εὐτυχῆς, ἀνάγγιχτος ἀπὸ αἷμα, μαζὶ μὲ τοὺς θλιβεροὺς συντρόφους καὶ ἀκολούθους του, τοὺς κόλακες ποῦ σὲ κάθε κλίση καὶ ἐπιθυμία του, ἔκρωζαν σὰν τοὺς κόρακες κρᾶ-κρᾶ»³.

«Ἐνα τέτοιο προδότη εἶχε τότε φύλακα, καταλήγει καὶ ὁ Χωνιάτης, ἡ Θεσσαλονίκη δυστυχῶς» «εἶχε κυβερνήτη τὸν καταποντιστῆ, ἱατρὸ καὶ προστάτη τὸ δηλητηριαστῆ, κι ἔτσι, ἀφοῦ γιὰ λίγο ἡ πόλις ἀντιστάθηκε, ὑπόκυψε στοὺς ἐχτροὺς»⁴.

Ἡ ἀποτροπὴ ποῦ ἔκανε ὁ περίφημος ἀρχιερεὺς τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν ἴδιο τὸ δούκα Δαβὶδ Κ. εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα καὶ διαφωτιστικὴ γιὰ τὴν πιὸ πέρα τύχη του.

1. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 104-106, Bonn, σ. 462. Πρβλ. Κ. Ἰωάννου, Ἱστορία Βυζαντ. Κράτους, τ. Β', σ. 365. Κατὰ Φ. Κουκουλέν, Βυζαντινὰ ἐπιθετὰ, ΕΕΒΣ 5(1928) 5, Βολέας σημαίνει «τὸν ἔχοντα μεγάλους βόλους, ἦτοι ὄρχιες».

2. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 106, Bonn, σ. 462.

3. Εὐστάθιος, Κυρ., σ. 100-102, Bonn, σ. 457-58. Πρβλ. Κ. Παπρηγόπουλος, τ. Δ', β', σ. 168.

4. Χωνιάτης, σ. 387.

«Γλήγορα γύρισες τις πλάτες σου για να φύγης, του λέει, και πιά γλήγορα έτρεξες όχι για να αντιπαραταχθής στον επιδρομέα, αλλά για να υποδουλωθής, για να κάνης πιά πανηγυρική τήν ανανδρία σου, για να αποδείξης πώς κανένα ίχνος γενναιότητας δεν έκρυβες μέσα σου. Ούτε κατά τήν πολιορκία, πού εδχόσουν να κρατήση όσο τό δυνατό πιά λίγο, ούτε κατά τήν άλωση, έδειξες ίχνη ανδρισμού, αν και θεατρικά παρουσίαζες τόν άντρα και τό γενναίο και τόν υπερασπιστή. Τράπηκες άμέσως σέ φυγή, χωρίς κανείς να σέ καταδιώκη. Οί Νορμανδοί δεν σέ καταδίωκαν· είχαν άλλα πολλά να σκεφτούν, άλλα προβλήματα να αντιμετώπισουν και άλλες ανάγκες να εκπληρώσουν. Ούτε καν στή θύμισή τους θά σέ έφερναν, νομίζω, αν έσύ δεν παρουσιαζόσουν μπροστά τους, για να σέ περιφρονήσουν. Ξέρουν οί πραγματικά γενναίοι να παραγνωρίζουν τόν αντίπαλό τους άρχηγό, όταν δεν είναι γενναίος, και τέτοιοι σέ κατάλαβαν κατά τήν πολιορκία και άρκετη έμπειρία έλαβαν τής νοηρότητας σου»¹.

Άπ' τά άνωτέρω βγαίνει πώς κατά τήν άλωση ο Δαβίδ Κ. παρουσιάστηκε σέ κάποιους άρχηγούς τών Νορμανδών, πού αν και τόν περιφρόνησαν, γιατί είχαν καταλάβει τί λογής άρχηγός ήταν, δεν τόν πείραξαν. Μετά τήν πτώση του Άνδρόνικου (α') Κ. και τήν άνοδο στο θρόνο του Ίσαάκιου (β') Άγγ., τά στρατεύματα του δοξασμένου στρατηγού Άλέξιου Βρανά Κομνηνού, του συζ. τής Άννας Κ. Βατ., συνέτριψαν τους Νορμανδούς και άπολευτέρωσαν τή Θεσσαλονίκη. Τότε πιάστηκαν όλοι οί Έλληνες φίλοι τών Νορμανδών, και ανάμεσά τους ο Άλέξιος Κ. πού τυφλώθηκε². Η οικογένεια του Δαβίδ Κ. διατελούσε κάτω άπ' τόν Ίσαάκιο (β') σέ εύνοια, καθώς ήταν μιά άπ' τις οικογένειες πού διώχτηκαν στον καιρό του τ υ ρ α ν ν ο υ Άνδρόνικου (α') Κ.³, γι' αυτό και βλέπομε να διορίζεται δ ο υ ξ Θεσσαλονίκης ο άδελφός του Δαβίδ Άνδρόνικος Κ.⁴, τόσο πιά πολύ πού ή Θεσσαλονίκη ίσως θεωρούταν ένα τιμάριο του οίκου του Άλέξιου Κ., του πατέρα του Δαβίδ Κ. και του Άνδρόνικου Κ.⁵.

Κάτω άπ' αυτές τις προϋποθέσεις, είναι φυσικό ο Δαβίδ Κ. να έμεινε άτιμώρητος μετά τήν ανακατάληψη τής Θεσσαλονίκης άπ' τους Βυζαντινούς, αν και οί πηγές σιωπούν για τό πρόσωπό του.

Θά πέθανε πριν τό 1201/2, γιατί καθώς μās πληροφορεί ο μητροπολίτης Άθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης, σ' αυτή τή χρονολογία, δε σώζονταν «ούτε ίχνη πιά άπ' τούς απογόνους» του με γ α λ ο υ δ ο υ κ α Άλέξιου Κ., του πατέρα του⁶.

1. Ευστάθιος, Κυρ., σ. 16-18, Bonn, σ. 379.

2. Χωνιάτης, σ. 472.

3. Ευστάθιος, Κυρ., σ. 72, Bonn, σ. 430· Χωνιάτης, σ. 415, βλ. και άνωτ. σ. 36, ύποσ. 3.

4. Χωνιάτης, σ. 556.

5. Βλ. άνωτέρω, σ. 31, παράγρ. 7, ύποσημ. 2 τής σ. 30.

6. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, έκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. 1, σ. 336.

Οι Θεσσαλονικιώτες πλήρωσαν άκριβά την έπιδρομή τών Νορμανδών και την κατάληψη τής πόλης τους άπ' αυτούς, για την όποια δέν ήταν καθόλου μικρή ή εύθύνη του Δαβίδ Κ.

'Αφού μπήκαν οι Νορμανδοί στην πόλη άπ' την ξηρά και τή θάλασσα, έσφαξαν αυτούς που συναντούσαν στους δρόμους, γύρω στους 7.000 Έλληνες, σε έκδίκηση κατά κάποιον τρόπο τής σφαγής τών Λατίνων στην ΚΠολη τὸ 1182 άπ' τὸν 'Ανδρόνικο (α') Κ.

Μετά άπ' αυτές τις όμαδικές σφαγές, επιδόθηκαν στη συστηματική καταλήστευση και αϊχμαλωσία. Χρυσάφι και άσήμι άπ' τις εκκλησίες και τὰ σπίτια τών ευπόρων άρπάχτηκε, όπως και όλα τὰ τρόφιμα και ένδύματα. Ντυμένος άνθρωπος Θεσσαλονικιώτης ήταν κάτι τὸ σπάνιο.

Τὰ δσα έκαναν οι Νορμανδοί στη Θεσσαλονίκη ήταν «άλλη κακῶν 'Γλιάς»¹.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΡΖΟΣ

1. Χωνιάτης, σ. 388-92· Ευστάθιος, Κυρ., σ. 104 κ.έ., Bonn, σ. 460 κ.έ. Πρβλ. Κ. Παρρηγόπουλος, τ. Δ', β', σ. 168-75· Κ. Άμαντος, 'Ιστορία Βυζαντ. Κράτους, τ. Β', σ. 365-66· G. Ostrogorsky, Histoire de l'État Byzantin, trad. française de J. Gouillard, Paris 1956, σ. 423· Ch. Diehl, Figures Byzantines, série II, Paris 1948, σ. 126, έλλ. μετάφρ. Στέλλας Βουρδουμπά, 'Αθήναι 1969, σ. 484· M. Levtchenko, Byzance, trad. française P. Maville, Paris 1949, σ. 245· του ίδιου έργου μετάφρ. στην έλλην. με τὸν τίτλο «'Ιστορία του Βυζαντίου», σύντομο δοκίμιο, έκδ. «Νέας 'Ελλάδας», 'Αθήνα 1953, σ. 240, και επίσης του ίδιου έργου μετάφρ. στην έλληνική Γ. Βιστάκη, με τὸν τίτλο «'Ιστορία τής Βυζαντ. Αυτοκρατορίας», 'Αθήνα 1955, σ. 302· A. A. Vasiliév, 'Ιστορία Βυζαντ. Αυτοκρατορίας, μετάφρ. στην έλλην. Δ. Σαβράμη, 'Αθήνα 1954, σ. 538-39· Γ. Ι. Θεοχαρίδης, 'Ιστορία τής Μακεδονίας κατά τούς μέσους χρόνους (285-1354), έκδ. 'Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονική Βιβλιοθήκη άριθ. 55, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 289-98, που θεωρεῖ (σ. 290) τὸ Δαβίδ Κ. ως συγγενή του 'Ανδρόνικου (α') Κ., καθώς ήταν ένας άπό πρωτεξάδελφο άνεπιός του, βλ. πιὸ πάνω, σ. 36, ύποσημ. 6, δσο για έξοδο άπ' την πόλη του Θεόδωρου Χούμνου (δπως ύπονοεῖται, σ.293), άπ' τὸ κείμενο εὐ συνάγεται είσοδος και παραμονή του Χούμνου στη Θεσσαλονίκη, για νά είναι δυνατή μία έξοδος· ήρωική επίθεση του Χούμνου μάλιστα, βλ. γι' αυτή στο κείμενό μου, σ. 35, «ήρωική έξοδος όχι 'Επίσης ὁ 'Ισαάκιος (β') 'Αγγελος, έγγονός τής Θεοδώρας Κ., κόρης του 'Αλέξιου (α'), οὐδέποτε ονομάστηκε Κομνηνός (δπως διατείνεται ὁ συγγρ., σ. 297), αλλά μόνο ὁ αδελφός του 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. προσέλαβε την επωνυμία Κομνηνός (βλ. Χωνιάτης, Bonn, σ. 605: «τὴν άγγελωνυμίαν παρωσάμενος Κομνηνός επελέγετο . . . είτε συναφαντῶν τῶ όμαίμονι και τὴν εκείνου επίκλησιν» = νά μη λέγεται 'Αγγελος, δπως ὁ αδελφός του 'Ισαάκιος β'), κατά τ' άλλα ή περιγραφή τής πολιορκίας και τής άλωσης λαμπρή και τονισμένα τὰ οὐσιώδη σημεῖα.

R É S U M É

Constatin Varzos, David Comnène, dux (gouverneur de thème) de Thessalonique, pendant la prise de la ville par les Normands de Sicile en 1185, par Constantin Varzos.

Les savants n'ont pas établi jusqu'à présent l'identité de David Comnène qui était dux de Thessalonique pendant la prise de la ville par les Normands de Sicile en 1185. A. A. Vasiliev (*The Foundation of the Empire of Trebizond, Speculum*, 11, 1936, p. 6) dit qu'il appartenait à la famille ou à la période du règne d'Andronic Ier Comnène et ensuite qu'il était un parent d'Alexis Ier et de Manuel Ier. Les savants Gres C. Paparrigopoulos (*Ἱστορία Ἑλλην. Ἔθνους* v. Δ', part II, p. 164-67) et C. Amantos (*Ἱστορία Βυζ. Κράτους*, v. II, Athènes 1947, p. 364-65) ne font aucun éclaircissement. David Comnène était un fils du grand dux Alexis Comnène (fils aîné d'Anne Comnène, l'auteur d'Alexiade, et de Nicéphore Bryennios) et de sa femme Kata de Géorgie (fille de David II le Restaurateur roi de Géorgie 1089-1125), et voilà les preuves :

1. Le nom David nous rencontrons pour la première fois chez les Comnènes et autre Comnène ne peut être que David Comnène le dux de Thessalonique, parce que c'est lui qui porte le nom de son grand-père maternel David II le Restaurateur (ou le Constructeur) de Géorgie.

2. David C. « couvrait sa tête à la manière iberienne (= géorgienne), avec un fin chapeau rouge ». « Les barbares (Géorgiens) confectionnaient ces chapeaux et les qualifiaient par un nom spécial. Il était formé de plusieurs plis attachés vers le bas, s'ouvrant pour protéger le visage des rayons du soleil (Eustathe de Thessalonique, *Συγγραφή τῆς κατ' αὐτὴν ἀλώσεως*, ouvrage de la conquête de la ville, éd. S. Kyriakides, Palermo 1961, p. 82).

3. Kata de Géorgie a survécu à son mari le grand dux Alexis C. Comme nous apprenons par des historiens, quand Andronic Ier C. s'est informé de la conduite de David C. pendant le siège de Thessalonique par les Normands, il a arrêté à Constantinople la mère de ce dernier et son frère, les a emprisonnés sous garde sévère, et les menaça de mort (voir Eustache, *La conquête*, p. 72; N. Choniatès, éd. Bonn, p. 415). Qui était cette veuve de Comnène et ce Comnène qui furent emprisonnés par Andronic Ier ? Quelle autre que la veuve d'Alexis C., Kata de Géorgie, et du frère de David C., Andronic C., de qui nous

parle Nicéτας Choniatès (p. 556) et de qui nous dit qu'il était «fils d'Alexis, né de (Nicéphore) Bryennios et d'Anne, la fille d'Alexis Ier».

4. Nous apprenons encore que pour sauver David C. intervenait auprès d'Andronic Ier le fils de ce dernier le sébastocrator Manuel C. (voir Eustache, p. 70). Manuel C., comme il semble, était marié à Roussandane de Géorgie, nièce de David C. par son cousin germain Georges III, roi de Géorgie (1156-1184) (voir le Stemma dans cette étude, n. 2). Comme on voit (dans le Stemma) Manuel C. avait donné à son fils cadet le nom de David, fréquent à la cour royale de Géorgie, évidemment à l'honneur du grand-père de sa femme Roussandane; ainsi s'explique le soutien que Manuel C. procurait à David C.

5. La cause pour laquelle les historiens n'ont point parlé clairement que David ὁ ἐκ Κομνηνῶν d'après Choniatès (p. 386) était un fils d'Alexis C. et petit fils d'Anne C.—tandis que il nous l'ont dit pour son frère Andronic C.—est que David C. était un homme lâche et sans participation à la guerre et presque un traître, ne voulant pas ainsi tenir la mémoire de la fameuse Anne C. et d'Alexis C. que le frère de Nicéτας, Michel Choniatès, l'archevêque d'Athènes, loue avec tant d'éloges (voir Michel Choniatès, *Τὰ Σωζόμενα*, éd. Sp. Lampros, v. I, Athènes 1879, p. 336-38). De ce que je viens de mentionner ci-dessus je pense qu'il appert clairement que David C., dux de Thessalonique en 1185, était un fils du grand dux (mezas dux) Alexis C. et de Kata de Géorgie. Les parents de David C. se sont mariés en 1122, bien que Kata était à Byzance déjà au mois d'Août de 1118 (Zonaras, éd. Bonn, v. III, p. 761). Dans la suite de cette étude on relate le siège de Thessalonique par les Normands de Guillaume II de Sicile (1166-1189) et on met le point sur la politique et la conduite indigne du dux de Thessalonique David C. Ce prince étrange et bizarre depuis le commencement du siège envoyait de faux rapports à l'empereur Andronic Ier qui était cousin germain de son père Alexis C., que «tout allaient bien dans la guerre contre les Normands». Les fautes et les omissions de David C. étaient nombreuses. D'abord il a laissé partir de Thessalonique les riches et les agueris (voir Eustache, p. 76). Il a négligé la réparation de la partie des murs vers le port. Quand David C. comprit que Andronic Ier avait ordonné au parakimomène Nicéphore de le supprimer, il a hâté la prise de la cité par les ennemis (voir Eustache, p. 80). Comme David C. savait qu'Andronic Ier le poursuivait il tâchait de toute manière de n'est pas tomber entre ses mains et ne souciait pas du tout de Thessalonique. Qu'il se sauve lui même et que tout perrisse (Eustache, p. 82). Il a laissé la ville sans grain, pensant seulement pour lui même et ses compagnons (voir Eustache, p. 76). Lorsque les machines de l'ennemi jetaient en mugissant des pierres volumineuses et transformaient en ruines les remparts, David C. disait sans se troubler: «Ecoute la vieille!» (voir Eustache, p. 98). Quand on lui a dit que l'ennemi avait perforé le mur il répondait:

«Percez-le vous même de dedans». Quand on lui a dit que l'ennemi frappe le mur par des pierres énormes, «prenez vous aussi des pierres et frappez le de dedans», leur a-t-il dit (Eustache, p. 96). Le dux causait avec grâce et plaisantait aux moments les plus tragiques et sur l'angoisse des hommes qui gouvernait. L'archevêque de la ville Eustache le considère presque un traître (voir Eustache, p. 74 et 78). La population de la ville a combattu avec courage. Mêmes les femmes se sont battues, rappelant l'histoire des Amazones (Eustache, p. 88-90; N. Choniâtès, p. 386). Et il a eu des héros (Eustache, p. 92, 94, 96, 102). A la fin le lâche et indigne gouverneur de la ville infortunée, David C., ce le petit fils d'une Anne C., «cette femme avide de pouvoir (qui) n'ait connu qu'une seule grande amertume: cette grecque altièr souffrait sans l'avouer d'avoir échoué, malgré toute son habileté, à ceindre la couronne» (C. Cavafy), cet homme misérable d'une origine glorieuse, s'est enfui vers les Normands avec quelques compagnons, et à l'appel des habitants de rester, il répondit avec un bon mot: «Je monte et je pars, comme vous voyez». «Et il partit, donnant l'exemple de la fuite, sur sa mule aimable, délicat de visage, sans armes dans les mains, inconscient, tranquille et heureux, avec ses compagnons douloureux, ces flatteurs qui pour tous ses desirs coassaient comme les corbeaux krà-krà» (Eustache, p. 100-2).

Les Normands ne l'ont maltraité (Eustache, p. 16-18) contrairement ces envahisseurs sauvages et féroces dans leur entrée ont massacré 7.000 grecs. Dans des scènes d'horreur se sont repetés ce que les Grecs on fait à Constantinople aux Latins en 1182, et aussi ce qu'on fait ses ancêtres à Ilion, à Troie (N. Choniâtès, p. 388-92; Eustache, p. 104 ss.) David C. doit être mort avant 1201/2 (Michel Choniâtès, *Τὰ Σωζόμενα*, v. I, p. 336: μηδὲ τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους συμπατεῖναινα [τὸν Ἀλέξιον Κ.], tandis que nous devons dater sa naissance vers 1135 (C. Varzos, *La Généalogie des Comnènes*, v. II, no 112, qui publiera prochainement).